



SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060204

PROTOKOLL
2018-05-04
Föredragning i
Stockholm

Aktbilaga 73
Mål nr F 11079-16

RÄTTEN

Hovrättsrådet Per Sundberg, tekniska rådet Börje Nordström och tf. hovrättsassessorerna Ida Ståhle, referent

FÖREDRAGANDE

Föredraganden Erica Ehne

PROTOKOLLFÖRARE

Ida Ståhle

PARTER

Sökande

1. K.D.

2. Dödsboet efter B.N.

3. P.N.

4. C-E.N

5. K.O.

6. S-E.O.

Ombud för 1–6: P.N.

7. Y.J.

Dok.Id1407095

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

Motpart

Statkraft Sverige AB,

Ombud: Advokaten N.R.

SAKEN

Klagan över domvilla m.m.

BERÖRDA AVGÖRANDE

Lantmäterimyndigheten i Västernorrlands läns beslut 2001-07-27 i ärende nr Y00472 (akt 2284K-01/522) och 2005-11-18 i ärende nr Y04640 (akt 2284K-05/623)

Genom Lantmäterimyndigheten i Västernorrlands läns beslut den 27 juli 2001 i ärende nr Y00472 (akt 2284K-01/522) överfördes genom fastighetsreglering fastigheterna XX och XY till fastigheten YY, varvid de förstnämnda fastigheterna avregistrerades. Genom lantmäterimyndighetens beslut den 18 november 2005 i ärende nr Y04640 (akt 2284K-05/623) överfördes YY till XXX, varvid YY avregistrerades.

K.D., dödsboet efter B.N., P.N., C-E.N, S-E.O., K.O. och YJ. (K.D. m.fl.) har yrkat att lantmäterimyndighetens beslut den 27 juli 2001 ska undanröjas och att förrättningen ska visas åter till lantmäterimyndigheten för ny handläggning.

Under handläggningen av målet har K.D. m.fl. även framställt ett yrkande om att lantmäterimyndighetens beslut den 18 november 2005 ska undanröjas och att förrättningen ska visas åter till lantmäterimyndigheten för ny handläggning.

K.D. m.fl. har även begärt ersättning för sina rättegångskostnader.

Statkraft Sverige AB (bolaget) har i första hand motsatt sig yrkandena. Bolaget har, för det fall Mark- och miljööverdomstolen finner skäl att undanröja förrättningen av

den 27 juli 2001, angett att undanröjandet bör begränsas på så sätt att endast förordnande enligt 5 kap. 33 a § fastighetsbildningslagen (1970:988) rörande 1947 års inskrivningar möjliggörs.

Bolaget har även begärt ersättning för sina rättegångskostnader.

K.D. m.fl. har till stöd för sin ansökan uppgett i huvudsak följande:

De har enligt avtal sedan länge rätt till elektrisk kraft från de av bolaget ägda kraftstationerna i Nyfors och Brynge. Avtalen belastade ursprungligen XY och YYY och skrevs in i dessa fastigheter. Efter sammanläggning kom rättigheterna att belasta XX och XY. Rättigheterna var inskrivna i XX och YXY. Konsekvensen av 2001 års förrättning är att rätten till elektrisk kraft inte längre belastar någon elproducerande fastighet.

Utöver rätt till elektrisk kraft har de enligt avtal rätt till fri husbehovssågning vid sågverket på fastigheten XX. Till följd av fastighetsregleringen 2001 har även dessa rättigheter upphört.

I protokollet från 2001 års förrättning anges att ägaren till den nybildade elkraftproducerande fastigheten YY, Graninge Kraft AB, har gett ett skriftligt medgivande att teckna kompletterande avtal med rättighetshavare som berörs. Några avtal har inte träffats.

De har lidit förfång genom lantmäterimyndighetens beslut 2001. Eftersom de inte kallats till eller informerats om förrättningen och därför inte fått möjlighet att som sakägare bevaka sina rättigheter, ska beslutet undanröjas på grund av domvilla. Som en följd av att 2001 års förrättning ska undanröjas måste även den efterföljande förrättningen från 2005 undanröjas.

Bolaget har till stöd för sitt bestridande uppgett i huvudsak följande:

Det är riktigt att sökandena haft rätt till fri elektrisk kraft från de av bolaget numera ägda kraftstationerna Nyfors och Brynge. Av 2001 års förrättningsakt framgår också att sökandena inte kallades eller informerades om förrättningen. Fastighetsbildningsbeslutet innehåller inte något förordnande rörande rättigheterna enligt 5 kap. 33 a § fastighetsbildningslagen och någon inskrivning av rättigheterna enligt 23 kap. 9 § jordabalken har inte gjorts. Bolaget kan inte se att några avtal med berörda sakägare träffats såsom angetts i förrättningsakten.

I XX var inteckning beviljad till säkerhet för rätt till elektrisk kraft. De frikraftsavtal som sökandena påstått blivit bortreglerade fastställdes av Mellanbygdens vattendomstol i utslag den 15 februari 1924, i vilket tillstånd till Brynge kraftstation meddelades. Domstolen ålade kraftbolaget att för all framtid leverera kraften enligt avtalet. Skyldigheten förenades med strömfallsfastigheten. Sökandens rätt till frikraft från Brynge kraftstation gäller därför helt oberoende av inskrivning. De har därför inte lidit förfång genom förrättningen.

När det gäller Nyfors kraftstation har frikraften sitt ursprung i upplåtelser gjorda av Bjästa Elektricitetsverk 1917. Rätten att dämna vattnet i Nätraån och tillgodogöra sig vattnet bestämdes av Nätra tingslags häradsrätt i utslag den 17 december 1917. I utslaget nämns inget om ersättningar för ianspråktaget vatten eller om frikraften. Vattendomstolen lagligförklarade Nyfors kraftstation i utslag 1934 och 1937 varvid bestämdes att lägenheten XYX under Sel nr 1–8 skulle utgöra strömfallsfastighet. I XYX har inte några rättigheter om frikraft varit inskrivna. Nyfors kraftverk ombyggdes med stöd av tillstånd från vattendomstolen vid Umeå tingsrätt den 30 mars 1988. Som strömfallsfastighet fastställde vattendomstolen fastigheten XY i dom den 18 februari 2000. Fastigheten bildades genom sammanläggning av vissa fastigheter, däribland XYX. Av inskrivningsmyndighetens yttrande till fastighetsbildningsmyndigheten år 1990 framgår att XYX var gravationsfri. Dåvarande ägare till kraftstationen, Graningeverkens AB, hade sedan år 1992–1994 levererat frikraft till sökandena i enlighet med särskilda avtal. När det gäller Nyfors kraftstation kan bolaget därför inte se att sökandenas rättigheter kan ha påverkats av

2001 års förrättning. På de av sökandena åberopade grunderna rörande servitutsavtalen saknas därför anledning att undanröja fastighetsregleringsbeslutet i den delen.

Det är vidare inte riktigt att XX belastades av avtalsrättigheterna om frisågning. Rättigheterna ifråga, som är att anse som en s.k. reallast, belastade i och för sig en lägenhet som sedermera benämndes lägenheten Bryngeströms Sågverk eller Sågplatsen nr 1. Av lagfartsboken framgår att rättigheten intecknades år 1863 respektive 1865 och att lägenheten var belägen i såväl Sidensjö (Brynge by) som Nätra (Blåvik och Västanå) socknar. Det fanns en YY i Sidensjö socken och en YY i Nätra socken. Inteckningen var inskriven i fastighetsboken för YY i Nätra socken. Någon inskrivning av de nu aktuella rättigheterna hade inte gjorts i YY i Sidensjö socken. Enligt lagen (1968:278) om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut gällde att inteckningar skulle förnyas senast 1971 för att inteckningen skulle gälla även därefter. Av inskrivningsregistret för YY framgår att inteckningen inte förnyades och att den därmed förföll den 10 februari 1971. Fastigheten ägdes då av Norrlands Skogsägares Cellulosa AB. Den överläts 1979 till Graningeverkens AB. Då Graningeverkens AB var i god tro angående den eventuella rättigheten i fråga, kan sökandena inte göra gällande rätten mot bolaget, som genom fusion med Graningeverkens AB blivit ägare till fastigheten. Vad sökandena anfört om rättigheter till fri husbehovssågning m.m. bör därför inte föranleda att fastighetsregleringsbeslutet undanröjs.

Vad gäller YYY har hon dessutom inte lidit förfång eftersom hon förvärvade fastigheten först efter förrättningen och hon därmed inte skulle ha kunnat uppträda som part vid förrättningen.

K.D. m.fl. har anfört i huvudsak följande till bemötande av bolagets yttrande:

Vad gäller Brynge kraftverk är det korrekt att vattendomstolen beslutat om s.k. ersättningskraft som är knuten till deras fastigheter och som i huvudsak grundats på frikraftsavtalen. Frikraftsavtalen och vattendomstolens beslut är inte identiska och det

pågår en tvist vid Ångermanlands tingsrätt mellan parterna vad gäller omfattningen och innebörden av den frikraft som bolaget ska leverera.

Vad gäller rättigheterna till frikraft från Nyfors kraftverk saknar det betydelse för deras rättsliga status om de inte inskrivits eller inskrivits i fel fastighet. Rättigheterna gäller oavsett att kraftstationen bytt ägare.

Frisågningsrätten tillkom genom äldre avtal från 1764 och 1767. Upplåtelseerna utgör sannolikt servitut. Sågen var ursprungligen belägen på Västanås och Blåviks sida av Nätraån men flyttades enligt avtal 1828 till Brynge bys sida. Frisågningsrättigheterna är att anse som lokaliserade till det läge som sågverket hade efter flytten 1828. Detta innebär att de inledningsvis belastade fastigheten YY i Sidensjö socken men sedermera efter en sammanläggning 1948 belastade fastigheten XX. Rättigheterna tillkom genom avtal före 1876 och är därmed s.k. privilegierade rättigheter. Det innebär att de gäller mot en ägare oberoende av inskrivning. Lagen från 1968 om förnyelse av servitut m.m. är inte tillämplig på sådana äldre rättigheter. Det innebär att rättigheterna gällde vid tiden för 2001 års förrättning och belastade fastigheten XX.

Det är inte möjligt att begränsa ett undanröjande av förrättningen från 2001 till att endast avse frågan om frikraftsrättigheterna fortfarande ska gälla. Bestämmelsen i 5 kap. 33 a § fastighetsbildningslagen är endast tillämplig beträffande frisågningsrätten. För att säkerställa att frikraftsrättigheterna ska bestå måste parterna träffa en överenskommelse om detta. Ett alternativ är att genomföra fastighetsregleringen tvångsvis och pröva frågan om ersättning för frikraftsrättigheterna, men om förutsättningarna för tvångsreglering inte är uppfyllda kan förrättningen behöva ställas in. Förrättningen måste mot den bakgrunden undanröjas i sin helhet.

Lantmäteriet har yttrat sig över ansökan om domvilla och uppgett i huvudsak följande beträffande 2001 års förrättning: Det kan konstateras att inskrivning skett i XX till säkerhet för elektrisk kraft enligt vissa avtal. Påståendena om rätt till fri husbehovssågning är vidare enligt lantmäteriet i vart fall inte uppenbart ogrundade.

Genom fastighetsregleringen riskerade sökandenas nu åberopade rättigheter att upphöra att gälla. Sådana följder hade kunnat undvikas genom att lantmäterimyndigheten i förrättningen hade verkat för frivilliga överenskommelser om rättigheternas bestånd. Några överenskommelser förefaller trots bolagets medgivande inte ha träffats. En annan möjlighet att undvika att rättigheterna upphörde hade varit att begära att lantmäterimyndigheten skulle förordna om att de skulle fortsätta att gälla, om förutsättningarna för det hade varit uppfyllda. Ett sådant förordnande hade dock förutsatt att någon sakägare begärt det. Lantmäteriet bedömer att fastighetsregleringen har haft sådan betydelse för sökandena att de har varit att betrakta som sakägare och därför borde ha tagits upp som sådana i förrättningen. Bristen på dokumentation i förrättningsakten får anses tala mot att lantmäterimyndigheten uppfyllt sin utredningsskyldighet i frågan om vilka som varit sakägare.

Efter föredragning fattar Mark- och miljööverdomstolen följande

BESLUT (att meddelas 2018-06-11)

1. Mark- och miljööverdomstolen bifaller klagan över domvilla beträffande Lantmäterimyndigheten i Västernorrlands läns beslut den 27 juli 2001 i ärende nr Y00472 (akt 2284K-01/522) på så sätt att domstolen förordnar att ny handläggning beträffande frågorna om rätt till fri kraft och husbehovssågning ska ske hos lantmäterimyndigheten.
2. Mark- och miljööverdomstolen avvisar klagan över domvilla och avslår ansökan om resning beträffande Lantmäterimyndigheten i Västernorrlands läns beslut den 18 november 2005 i ärende nr Y04640 (akt 2284K-05/623).
3. Statkraft Sverige AB ska ersätta K.D. m.fl. för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 150 000 kr, varav 80 000 kr avser arbete, jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för detta beslut till dess betalning sker.

Skäl för beslutet*Tillämpliga bestämmelser*

Av 42 § lagen (1996:242) om domstolsärenden, ärendelagen, följer att 58 kap. 1 och 4–8 §§, 10 a § första stycket, 11 och 12 §§, 13 § första meningen samt 59 kap. 1–3 §§ och 5 § första stycket rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om särskilda rättsmedel. Om det finns synnerliga skäl, får resning äga rum även i andra fall än som föreskrivs i 58 kap. rättegångsbalken.

En dom ska undanröjas på grund av domvilla om domen har getts mot någon som inte har varit rätteligen stämnd och inte heller har fört talan i målet, eller genom domen någon, som inte har varit part i målet, lider förfång, se 59 kap. 1 § första stycket 2 rättegångsbalken. Klagan på domvilla ska i detta fall göras inom sex månader från det att klaganden fick kännedom om domen, se 2 § andra stycket i samma kapitel.

I en fastighetsbildningsförrättning ska lantmäterimyndigheten i den utsträckning som är påkallad med hänsyn till fastighetsbildningens art och förhållandena i övrigt utreda vilka som i egenskap av ägare till fastighet eller på annan grund är sakägare. Sakägare ska kallas till lantmäterisammanträdet eller i vart fall ges möjlighet att yttra sig över ansökan. Detta följer av 4 kap. 11, 15 och 18 §§ fastighetsbildningslagen.

Om en nyttjanderätt gäller i mark eller byggnad som genom fastighetsreglering överförs till en annan fastighet, ska lantmäterimyndigheten enligt 5 kap. 33 a § fastighetsbildningslagen besluta att nyttjanderätten ska fortsätta att gälla i den överförda egendomen, om någon sakägare begär det samt åtgärden är lämplig och inte motverkar syftet med regleringen

Om en nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft berörs av fastighetsreglering är rättighetshavaren enligt 5 kap. 34 § fastighetsbildningslagen sakägare om regleringen har betydelse för honom.

Nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft gäller inte vidare i mark som genom fastighetsreglering frångår en fastighet som rättigheten upplåtits i, se 7 kap. 29 § andra stycket jordabalken.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

K.D. m.fl. har anfört att de fick kännedom om lantmäterimyndighetens beslut den 8 juli 2016. Skrivelsen med yrkandet om undanröjande av lantmäterimyndighetens beslut den 27 juli 2001 kom in till Mark- och miljööverdomstolen inom sex månader från det datum klagandena anfört att de fick kännedom om beslutet.

Vad gäller skrivelsen med yrkandet om undanröjande av lantmäterimyndighetens beslut den 18 november 2005 hade mer än ett år passerat från den dagen klagandena har uppgett att de fick kännedom om beslutet till dess att klagan över domvilla kom in. Skrivelsen har därför inte kommit in inom den tidsfrist som föreskrivs. Klagan över domvilla beträffande lantmäterimyndighetens beslut den 18 november 2005 ska därför avvisas. I den mån som skrivelsen i den delen ska uppfattas som en ansökan om resning kan konstateras att den inte kommit in inom de frister som föreskrivs i 58 kap. 4 § rättegångsbalken och att det inte har framkommit att det finns synnerliga skäl för resning i den mening som avses i 42 § ärendelagen. Ansökan ska därför avslås.

Lantmäterimyndighetens beslut den 27 juli 2001 innebar bl.a. att XX avstod mark och vatten m.m. till YY varvid XX avregistrerades. Det är ostridigt att det i XX fanns en inskrivning till säkerhet för fri kraft enligt vissa avtal till förmån för de av K.D. m.fl. ägda fastigheterna. De har därmed varit att betrakta som sakägare vid förrättningen. Eftersom YYY numera är ägare till en av de nämnda fastigheterna har hon inträtt i den tidigare fastighetsägarens ställe som sakägare (se NJA 1985 s. 368).

Det är tvistigt om även XY belastades av rätt till fri kraft till förmån för de av K.D. m.fl. ägda fastigheterna. Det är också tvistigt om XX belastades av rätt till fri husbehovssågning till förmån för de av K.D. m.fl. ägda fastigheterna. Någon utredning av om rättigheterna bestod vid tiden för

förrättningen har såvitt framkommit inte gjorts av lantmäterimyndigheten. Mark- och miljööverdomstolen finner mot bakgrund av vad som anförts i målet att det inte är uppenbart att K.D. m.fl. saknat ställning som sakägare även med grund i de nu nämnda rättigheter som de hävdar (se t.ex. NJA 2013 s. 783).

K.D. m.fl. togs inte upp som sakägare i förrättningen och underrättades inte om denna. Handläggningen har lett till att de lidit förfång i och med att den till fastigheterna knutna rätten till elektrisk kraft och fri husbehovssågning upphörde enligt 7 kap. 29 § andra stycket jordabalken, detta under förutsättning att rättigheterna bestod vid förrättningen. Eftersom de inte gavs möjlighet att ta tillvara sin rätt vid förrättningen får domvilla som avses i 59 kap. 1 § första stycket 2 rättegångsbalken anses ha förekommit.

Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning måste det i detta fall antas att rättigheterna inte skulle ha hindrat att fastighetsregleringen genomfördes. Under sådana förhållanden finns det inte anledning att undanröja fastighetsregleringen i sin helhet (jämför NJA 2001 s. 593). I stället bör frågorna om fri kraft och husbehovssågning återförvisas till lantmäterimyndigheten som har att utreda om rättigheterna fortfarande bestod före förrättningen och att pröva vilka åtgärder som är möjliga att företa. Klagan över domvilla beträffande lantmäterimyndighetens beslut den 27 juli 2001 ska därmed bifallas på så sätt att domstolen förordnar att ny handläggning av frågorna om rätt till fri kraft och husbehovssågning ska göras av lantmäterimyndigheten.

Rättegångskostnader

Om ett mål återförvisas ska frågan om rättegångskostnad i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande, se 59 kap. 3 § fjärde stycket jämförd med 18 kap. 15 § tredje stycket rättegångsbalken. Denna regel tar sikte på det fallet att ett mål återförvisas från högre till lägre rätt. Den finns inte möjlighet att tillämpa regeln när återförvisning, som i detta fall, sker till lantmäterimyndigheten (se NJA 1997 s. 805). Mark- och miljööverdomstolen har därmed att pröva yrkandena om ersättning för rättegångskostnader.

Med hänsyn till utgången i målet får K.D. m.fl. anses vara i huvudsak vinnande parter. Bolaget ska därför ersätta deras rättegångskostnader.

K.D. m.fl. har yrkat ersättning för ombudet P.N.s och det tidigare ombudet Y.J.s arbete, parts eget arbete och för vissa utlägg i form av konsult- och advokatarvoden, resekostnader m.m.

Bolaget har vitsordat 24 000 kr för ombudens arbete och 48 800 kr avseende utlägg för yttranden från A.D. som skälig ersättning.

En stor del av det arbete som K.D. m.fl. yrkat ersättning för har lagts ned i tiden före det att de fick kännedom om de nu berörda besluten. Det framgår också av ingivna handlingar att en stor del av den nedlagda tiden är hänförlig till arbete med den process som pågår mellan parterna vid Ångermanlands tingsrätt. Detsamma gäller för utlägg. Sådant arbete och sådana utlägg kan inte ersättas som rättegångskostnader i detta mål. Av ingivna underlag framgår vidare inte tydligt vilket arbete och vilka utlägg som hänför sig till målet om besvär över domvilla och i vissa fall inte heller om det rör sig om faktiska kostnader. Mark- och miljööverdomstolen bedömer därför att K.D. m.fl. får anses skäligen tillgodosedda med ersättning om sammanlagt 150 000 kr, varav 80 000 kr avser ombudens arbete.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga

Överklagande senast 2018-07-09

Ida Ståhle

Protokollet uppvisat/



Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se